

Prof. dr. Marko Uršič

Filozofska fakulteta, Univerza v Ljubljani

Filozofija kot vzgoja duha

Predavanje na znanstvenem posvetu

Udejanjenje inovativnih učnih okolij ...

Portorož, 5. aprila 2016

O pravičnosti

»Če torej kdo trdi, da je pravično, če slehernemu povrnemo to, kar mu dolgujemo, in mu to pravzaprav pomeni, da pravičen mož sovražnikom dolguje škodo, prijateljem pa korist – potem ta, ki je to rekel, ni bil moder. Ni namreč govoril po resnici, kajti pokazalo se nama je, da škodovanje komur koli v nobenem primeru ne more biti pravično.«

To govori Sokrat mlademu Polemarhu, v Platonovi *Državi* (335e).

Platonov brat Adejmant pa govori Sokratu, mdr. tole: »Ker si se torej strinjal, da pravičnost sodi k najpomembnejšim dobrinam, ki jih je vredno imeti zaradi tega, kar izhaja iz njih, še mnogo bolj pa zaradi njih samih – (k dobrinam,) kot so npr. gledanje, poslušanje, mišljenje in seveda zdravje ter vse druge dobrine, ki so rodovitne po svoji naravi, ne na videz –, pohvali [*cf.* Sokrat] pri pravičnosti prav to, s čimer ona sama po sebi koristi tistemu, ki jo ima, pri krivičnosti pa prav to, s čimer (sama po sebi) škoduje. Drugim prepusti, naj hvalijo plačila in ugled ...« (prav tam, 367cd, prev. Gorazd Kocijančič, Mohorjeva družba, Celje, 2004).

O srečnosti

»Katero je najvišje dobro, ki ga s svojimi dejanji lahko dosežemo? – V poimenovanju le-tega skoraj vsi soglašajo: tako povprečni ljudje kot izobraženci ga označujejo z besedo “srečnost” in si pri tem predstavljajo, da je “dobro živeti” in “dobro uspevati” isto kot “biti srečen”. Kaj pa je bistvo srečnosti – o tem se mnenja razhajajo in večina daje na to vprašanje drugačen odgovor kot filozofi ... «

Te misli je zapisal Aristotel v *Nikomahovi etiki* (1095a). In dalje:

»Človekova naloga je torej razumno (ali vsaj ne brezumno) duševno udejstvovanje [... in] človekovo najvišje dobro je – udejstvovanje duše v skladu z vrlino« (prav tam, 1098a).

Pa še nekaj je zelo pomembno za srečnost: »Pod pojmom “samozadostnosti” razumemo to, kar samo po sebi naredi življenje privlačno, ne da bi sploh dopuščalo potrebo še po čem drugem; to pa je po našem mnenju srečnost [...] Srečnost je nekaj popolnega in samozadostnega in končni smoter vseh dejanj« (prav tam, 1097b, prev. Kajetan Gantar, Slovenska matica, Lj., 1994, str. 50, 58-59).

O enosti sveta in sorodnosti vseh bitij

»Kajti eden je svet, ki vse zaobjemlje, eden je bog, ki vse prešinja, ena je snov in zakon eden, eden je um, vsem razumnim bitjem skupen, in ena je resnica, s pogojem sevé, da je tudi popolnost ena za vsa sorodna, istega uma deležna bitja.«

Te besede je zapisal Mark Antoninus Avrelij (121-180), stoiški filozof in rimski cesar, v svojem *Dnevniku* (*Tà eis heautón* = Samemu sebi, VII/9).

In še ena njegova, tudi za naš čas zelo pomembna misel:

»Moja narava je razumna in občanska: moje mesto in domovina je, kolikor sem Antoninus, Rim, kolikor sem človek, veseljstvo. Zategadelj imam za svoje edino dobro to, kar je téma občestvoma v korist« (prav tam, VI/44, prev. Antona Sovreta priredil Kajetan Gantar, Slovenska matica, 1988).

Etični »kategorični imperativ« in »zlato pravilo«

Etični »kategorični imperativ«, ki ga je postavil filozof Immanuel Kant v svoji *Kritiki praktičnega uma* (1788), izrazimo v najsplošnejši obliki kot maksimo:

Ravnaj vselej tako, da bi lahko tvoje dejanje postalo vesplošno človeško (tj., da bi bilo lahko »obči zakon«)!

Ta brezpogojna etična norma je filozofova – nekoliko drugačna – formulacija klasičnega in obenem *vselej* sodobnega »zlatega pravila«:

**NE STORI DRUGEMU TISTEGA, ČESAR
NE ŽELIŠ, DA BI DRUGI STORIL TEBI.**

Varianto »zlatega pravila« lahko izrazimo tudi v pozitivni obliki, seveda pa je ta zahtevnejša, saj od mene pričakuje več:

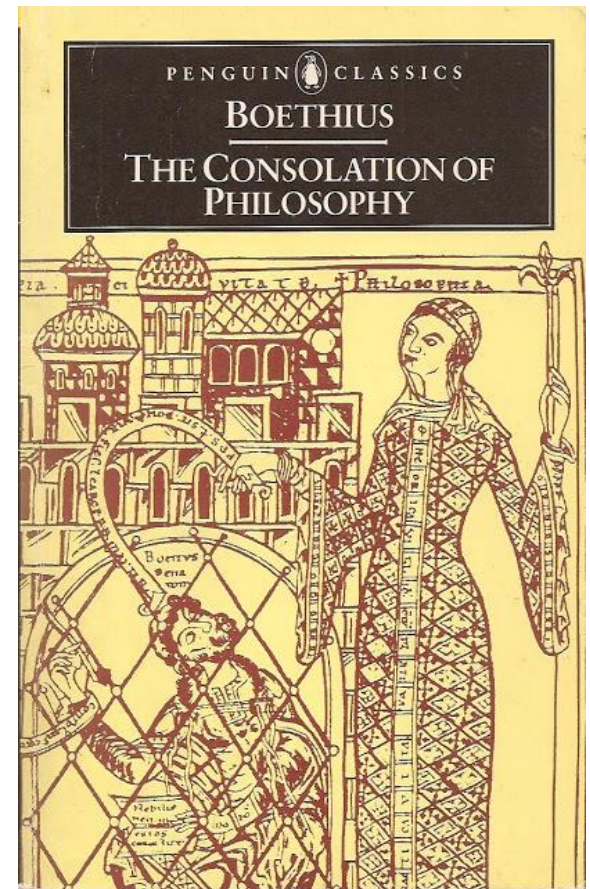
**STORI DRUGEMU TISTO, KAR
ŽELIŠ, DA BI DRUGI STORIL TEBI.**

Filozofija kot iskalka *smisla*, kot »tolažnica« ...

V našem času, ko se večji del filozofov usmerja v družbeno kritično mišljenje, se »filozofija tolažnica« marsikomu kaže zgolj kot ideologija neke »nesrečne zavesti«, politično nemočne in sprijaznjene z aktualno dejanskostjo sveta.

Mislim, da je takšno stališče *sámo* ideološko, saj izhaja iz zmotnega prepričanja, da je um povsem »ujet« v človeški zgodovini, ali kot pravimo filozofi, v »imanenci« sveta.

Tista globlja, »transcendentna« (presežna) tolažba filozofije pa nikakor ni v nemočnem sprijaznjenju s svetom, da takšen pač je – temveč je prava *presežnost filozofije na poti duha*: v iskanju smisla bivanja, tako sebe kot drugih, človeškega sveta in narave, kozmosa.

Boetij (5.-6. st.),
De consolazione philosophiae,
tudi v slov. prev.: *Tolažba
filozofije* (prev. G. K., 2012).

Filozofija dandanes res ni več univerzalna sinteza védnosti, še vedno pa je véliko »križišče« človeških misli in poti

Times Square, New York, 2012 (foto M. U.)

Premislek o novih – *digitalnih* – učnih in delovnih tehnologijah

The British Library, London, 2013 (foto M. U.)

Zaradi vseh teh, še zdaleč ne samo dobrih, ampak, žal, tudi zelo slabih strani interneta je treba s pedagoškega, etičnega in ne nazadnje tudi filozofskega vidika kritično premisliti, **kakšna naj bo vloga interneta in nasploh digitalne tehnike v izobraževanju.**

1. svetovni splet kot drugi veliki val kibertehnike
2. dobre in slabe strani digitalizacije sveta
3. možnost političnih manipulacij
4. interaktivnost spleta
5. vpliv »vmesnikov« na medčloveške odnose
6. vpliv digitalne tehnike na koncentracijo ...
7. virtualizacija resničnosti
8. nova eshatologija: vse bolj prisotno pričakovanje »singularnosti«.

Cogito ergo sum

Filozofija kot vzgoja duha:

1. sámospoznanje
2. univerzalnost
3. kritičnost
4. etičnost
5. orientacija
6. smisel
7. spomin
8. čuječnost
9. upanje ...

Hvala za vašo pozornost!

Auguste Rodin, *Mislec*, 1904